

4. Комунікації. Види і стратегії побудови. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/tstt/wp-content/uploads/sites/6/lekcija-1-komunikaciyi.-vydy-i-stratehiyi-pobudovy-z-dyscypliny-nk.pdf>
5. Сучасна освіта в Україні та за кордоном. URL: <https://osvita.in.net/articles/90>

Розвиток творчого мислення іноземних студентів за допомогою системи лінгвопсихологічних вправ

Моргунова Н.С.

*кандидат психологічних наук, доцент
зав. кафедри мовної підготовки*

*Харківський національний автомобільно-дорожній університет
м. Харків, Україна
e-mail: morgan.ns@gmail.com*

Результатом реформування сучасної вітчизняної вищої освіти стало дійсне перетворення студента на центральну фігуру навчального процесу, у якому головна роль належить процесу пізнання, а не процесу викладання, як це було у традиційному навчанні. Саме тому головним завданням ЗВО сьогодні є не передача інформації, а у першу чергу навчання особистості самостійно і постійно вчитися, щоб вирішувати життєві і професійні проблеми, бути здатним до творчого розвитку, проблемно-дослідницької діяльності.

Актуальність і гострота проблеми розвитку творчого мислення іноземних студентів у процесі мовної підготовки зумовлені сучасними вимогами до фахівців, які мають не тільки володіти професійними знаннями, а й бути здатними до інноваційної, креативної діяльності. Сучасна мовна освіта повинна виходити за рамки традиційного підходу, що передбачає не лише оволодіння лексикою та граматику, а й необхідність звертати увагу на формування творчої особистості, здатної нестандартно мислити та ефективно комунікувати.

Науковці стверджують, що формування творчого мислення спирається на позитивну мотивацію (В. Вілюнас, Х. Хекхаузен), цілеполягання (В. Беспалько, Т. Хомуленко), рефлексію (А. Зак, І. Семенов) і пов'язане з процесами

активного навчання (А. Вербицький), пізнавального інтересу, організації навчальної діяльності (А.Тряпіцина, Г. Щукіна), використанням дидактичних багатомірних інструментів (В. Штейнберг) та алгоритмічних методів вирішення проблеми (Г.Альтштуллер, С. Мелешко).

Одним з перших презентував термін «творче мислення» американський психолог Дж. Гилфорд, який зазначив, що рівень творчого мислення пов'язаний із домінуванням у ньому чотирьох особливостей: оригінальність ідей, що висловлюються; семантична гнучкість (бачення об'єкту під новим кутом зору); образна адаптивна гнучкість (зміна сприйняття об'єкту таким чином, щоб побачити його нові, скриті сторони); семантична спонтанна гнучкість (продуціювання різноманітних ідей у невизначених ситуаціях, що не містять орієнтирів для цих ідей) [2].

Розвивати творче мислення – це значить формувати і вдосконалювати мисленнєві операції: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація, планування, абстрагування; мати такі характеристики мислення, як критичність, гнучкість, глибина широта, бистрота, варіативність, а також розвивати уяву і володіти знаннями різного змісту.

Використання мови як інструменту робить навчання не лише метою, а й засобом для розвитку когнітивних здібностей особистості. Ефективним, на наш погляд, є поєднання мовного та психологічного компонентів. Розробка вправ на перетині лінгвістики та психології з акцентом на стимулювання креативності через мову здатна прискорити досягнення визначеної мети. Розвиваючи критичне мислення за допомогою лінгвопсихологічних вправ іноземні студенти вчаться аналізувати та оцінювати різні мовні конструкції та тексти, що допомагає їм формувати власну унікальну позицію. Розвиток асоціативного мислення відбувається за допомогою вправ, що вимагають встановлення неочікуваних зв'язків між словами, образами та поняттями, створення нових слів та висловів, роботу з метафорами, розв'язання лінгвістичних парадоксів, а також творче використання мови для розв'язання реальних життєвих ситуацій.

Творчі завдання характеризуються великим розмаїттям і різняться стосовно до умов і характеру самостійної роботи студентів. Це може бути оціночний вибір способу дії чи фактів, що містять справжні чи удавані протиріччя; різні оцінки одного й того самого явища; обґрунтування чи спростування оцінки певного явища; формулювання протилежних оціночних висновків стосовно розмови про певне явище тощо. Залучаючи студентів до вирішення нового творчого завдання, викладач повинен бути впевненим, що процес його виконання призведе до формування нових творчих умінь студентів, яких в них ще не було, наприклад, використовувати накопичені знання, по-новому бачити відоме, комбінувати зібрані відомості тощо.

В основі формування творчого мислення повинен лежати принцип розвитку думки через виявлення протиріч у складі наявного знання з метою подальшого його вирішення, тоді одним з прийомів буде постановка нових проблем, рішення яких пов'язане з використанням раніше вивченого матеріалу [1, с. 304]. При такому методі викладач будує своє пояснення, спираючись на вже відомі факти, що сприяє встановленню певних логічних зв'язків. Наприклад, під час введення нового лексичного матеріалу на заняттях з української мови викладач пропонує іноземним студентам пригадати деякі інтернаціональні слова, розібрати їх на складові, спробувати зрозуміти їх, підбираючи до них синоніми та антоніми.

Основна увага у системі лінгвопсихологічних вправ повинна приділятися формуванню навичок невідготовленого мовлення, накопиченню і вживанню нових лексичних одиниць активного словника, у тому числі спеціалізованої і професійно-орієнтованої лексики як в усній, так і в письмовій формах роботи на практичних заняттях з української мови як іноземної.

Методичною основою використання лінгвопсихологічних вправ у процесі мовної підготовки іноземних студентів повинні бути наступні принципи: створення стійкого інтересу до матеріалу, що вивчається; принцип новизни, яскравості і неординарності засобів подання нового матеріалу з наступним його

закріпленням; створення комфортного психологічного середовища та рівноправна взаємодія учасників навчального процесу; принцип взаємної обумовленості та різноманіття динамічних взаємозв'язків усіх компонентів навчального процесу.

У відповідності до двох перших принципів ми пропонуємо випереджати кожне заняття «розігрівачими» вправами, що спрямовані на активізацію пізнавальних процесів, у тому числі почуттів і емоцій студентів. Ці вправи призначені для стимулювання пов'язаної з мовленням моторики тіла, що безпосередньо збільшує продуктивність роботи мозку. Ці вправи можуть бути нескладними, щоб студенти не відчули напруги при їх виконанні, але повинні бути достатньо позитивними. Саме позитивний настрій на заняттях сприяє пробудженню творчих здібностей особистості.

Наступний крок – це вправи, спрямовані на тренування пам'яті та уваги, наприклад, вправи на запам'ятовування ланцюжка слів за асоціативними зв'язками. Ці вправи мають за мету розвиток і тренування пам'яті та довільної уваги. Викладач заздалегідь підбирає декілька (не більше десяти) активних слів з українського навчального тексту і пропонує студентам прослухати їх один раз та записати у порядку пред'явлення. Результати першої та подальших спроб студентів можуть бути зафіксовані та порівняні викладачем.

Ефективного результату можна досягти, використовуючи спеціальні «навчаючі опори». Це може бути добірка термінів і термінологічних словосполучень, що являє собою спеціально організований мовний комплекс, який співвідноситься з конкретною професійною мовленнєвою ситуацією. У якості «навчаючих опор» можуть також виступати професійно орієнтовані змістовні блоки, у яких у стислій і концентрованій формі містяться основні положення з теми, що вивчається. Не менш важливу роль може виконувати регламент опорних лексичних одиниць, необхідних для вираження змісту завдання.

Для розвитку творчого мислення студентів потрібне активне творче середовище. Творча атмосфера передбачає активну участь кожного студента у самостійному пошуку нових для нього істин, підходів до виконання вправ, у подоланні протиріч між знанням і незнанням, у цілеспрямованій праці з оволодіння новими навичками й уміннями за допомогою методів, що стимулюють творче мислення.

Дотримання третього принципу – створення комфортного психологічного середовища та рівноправна взаємодія учасників навчального процесу – досягається тоді, коли викладач і студент є рівноправними суб'єктами процесу навчання. Безумовним є факт, що природний авторитет викладача, який виходить з його предметної компетенції і професійної майстерності, не має нічого спільного з авторитарністю. Роль викладача полягає у тому, щоб, перш за все, бути медіатором, помічником, який готовий у потрібний момент підказати необхідне слово, спрямувати бесіду у правильне русло або ж самому стати учасником обговорення. Саме таким чином, базуючись на сумісній діяльності, спрямованій на досягнення спільної мети, викладачу вдасться розвинути партнерські, діалогічні відносини зі студентами у ході заняття.

Для реалізації четвертого принципу – принципу взаємної обумовленості та різноманіття динамічних взаємозв'язків усіх компонентів навчального процесу – нами пропонується у ході заняття робити акцент на поєднання різних видів діяльності і способів роботи, що швидко змінюють один одного (від фронтального до парного, потім до групового чи індивідуального). Кожен з цих видів роботи є доречним у певній ситуації. Наприклад, робота в парі є ефективною при відпрацюванні на занятті активного словника чи складання речень з новими словами та виставлення партнеру оцінки за виконане завдання. У парі можливе виконання завдань, що вимагають від студентів прояву творчості, а не відтворення інформації, що вже є у тексті, наприклад, завдання на трансформацію тексту.

У якості прикладів лінгвопсихологічних вправ наведемо завдання «Мовна аналогія» (створення аналогій між різними мовами або поняттями, наприклад, порівняти, як одна й та сама емоція передається різними мовами), «Створення історії» (створити коротку історію, використовуючи у якості стимулу для творчої уяви заданий набір слів, що не пов'язані між собою), «Створення метафор та порівнянь» (створення нових, неочікуваних метафор для опису об'єктів чи явищ, що розвиває образне мислення), «Розв'язання лінгвістичних парадоксів» (завдання, які спонукають студентів шукати нестандартні рішення, розгадувати загадки та прихований зміст, що стимулює критичне мислення) тощо.

Перевагами використання таких вправ для іноземних студентів є те, що процес оволодіння українською мовою стає ефективнішим, більш захопливим, а знання мови засвоюється глибше та на довше. Іноземні студенти вчаться гнучко реагувати на нові, неочікувані ситуації, що є важливим для їхньої адаптації, інтеграції в нове культурне та соціальне середовище, розвитку впевненості у собі. Поєднання мовного та психологічного компонентів сприяє розвитку загальних інтелектуальних здібностей, навичок мислення.

Використання лінгвопсихологічних вправ у процесі мовної підготовки іноземних студентів сприяє підвищенню ефективності роботи усіх психічних процесів, що призводить до активізації розумових здібностей студентів і покращує рівень володіння ними українською мовою. Розвиваючи інтелект і емоційну сферу, ці вправи вдосконалюють саму особистість студентів.

Література:

1. Канонік Н. Ковальова К., Трубіцина О. Сучасні методики навчання іноземної мови у ЗВО. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка*. Дрогобич : «Гельветика», 2022. Вип. 55. Т. 1. С. 303-310.
2. Guilford Y.P. The nature of humane intelligence. N.Y., 1967. 456 p.